

Чарських Ігор Юрійович

Світопорядок, що змінюється, з погляду конкуруючих мейнстрімних теоретичних парадигм

УДК 327

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-2.2>

Чарських Ігор Юрійович
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин
і зовнішньої політики
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
вул. 600-річчя, 21,
Вінниця, Україна

Стверджується, що наука міжнародних відносин весь час свого існування розвивалася в контексті суперництва двох провідних теоретичних підходів щодо розуміння світової політики – реалістського та ліберального. Зазначається, що сучасним оцінкам новітніх процесів реконфігурації глобального міжнародного порядку з боку представників мейнстрімних парадигм бракує свіжості та креативу, і це наближає їх до кризи та відкриває можливості проявитись молодшим теоріям-конкурентам. З використанням загальнонаукових методів пізнання, системного та компаративного підходу, методу структурно-функціонального аналізу, дискурс-аналізу тощо розглянуто, як нині реагують на глобальні зміни дві основні, найбільш усталені й популярні теоретичні парадигми – реалізм та лібералізм – із застосуванням характерної для кожного з теоретичних напрямів логіки міркувань. Ця логіка обидвох поки що домінуючих у теорії міжнародних відносин підходів дає змогу автору дійти висновку про відсутність на сучасному етапі принципових розходжень між ними щодо трьох основних можливих варіантів руху системи міжнародних відносин із поточної турбулентності до нового її стану. Одним із таких варіантів може бути посилення хаотичної мультиполярності через тяжіння до самодостатності більшості глобальних і регіональних гравців і намагання останніх залишитися гравцями, а не перетворюватися на об'єкти «великої гри» у світовому масштабі. Іншим варіантом може бути реванш «колективного Заходу» щодо Китаю та Росії в сенсі відновлення беззаперечного домінування у світовій політиці через регенерацію атлантичної солідарності та кооптацію недержавних акторів, таких як транснаціональні корпорації, неурядові організації та впливові індивідууми, у консолідований Захід шляхом кооперації в центро-периферійному перерозподілі ресурсів. Третьою опцією виступає рух до триполюсності (трипорярності), ймовірно оркестрованої можливостями ситуаційного впливу на прийняття ключових рішень із боку інших впливових гравців. Усі три варіанти вважаються можливими як неоліберали, так і неореалісти, однак вірогідність та бажаність чи пріоритетність таких варіантів для міжнародної безпеки оцінюється ними по-різному.

Ключові слова: неолібералізм, неореалізм, наддержава, недонаддержава, новий світовий порядок, теорія міжнародних відносин.

Вступ. Тема становлення нового світоустрою з початку нинішнього століття є загальним місцем міжнародницьких публікацій у пресі, науковій та навчальній літературі [1, с. 149–158; 4, с. 8–23; 7, с. 139–178]. Не помітити, що в системі міжнародних відносин відбуваються серйозні зміни, може лише дуже неухважна або байдужа людина. Але що саме коїться, тобто яким світ є і у що трансформується, яких якостей набуває, як все це оцінити і що робити в нових обставинах громадянам держав різної (щодо розміру, заможності та впливовості) категорії, які прагнуть добробуту, справедливості й демократії? Ґрунтовних відповідей на ці питання обмаль. Сприйняття зрушень і перетворень залишається переважним чином на рівні загальних вражень, що теж, безумовно, є важливим, бо від враження залежить оцінка, але це ще не сама зважена оцінка, яка зумовлює ставлення, реакцію та план дій.

Теорія міжнародних відносин, маючи чотири основних функції – описування транскордонних взаємодій, їх пояснення, прогнозування подальшого розвитку та рекомендаування зовнішньої політики держав й стилю поведінки інших міжнародних акторів, – нині переважним чином робить наголос на першій з них. Але час вже переносити акцент на аналітичні складники, бо зволікання з оцінкою сві-

тових трансформацій утруднить самовизначення будь-якої держави і організацій її населення, не сприятиме інтенсифікації та якісному покращенню міжнародних зв'язків й контактів країни (перша має сенс лише за умови другого) і посилить її віддалення від ядра світової системи, що формується або переоформлюється.

Мета та завдання. З погляду різних парадигм теорії міжнародних відносин те, що відбулося із системою міжнародних відносин у два перші десятиліття ХХІ століття, має отримати неоднакові оцінки. Метою дослідження є з'ясувати, як реагують на глобальні зміни основні, найбільш усталені й популярні теоретичні парадигми – реалізм та лібералізм. З розмаїття можливих розглянемо їх стисло, не стільки вдаючись до огляду основних праць або цитувань окремих авторів, скільки застосовуючи характерну для кожного з теоретичних напрямів логіку міркувань.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу роботи становлять діалектичний метод та загальнонаукові методи пізнання: системний та компаративний підхід, метод структурно-функціонального аналізу, дискурс-аналіз тощо.

Результати. Ліберали, особливо неоліберали, які домінували в теорії міжнародних відносин кінця ХХ – початку ХХІ століть і були відверто шоковані

трампізмом 2017–2020 рр., після приходу Джо Байдена до влади в США зітхнули з деяким полегшенням. Більшість неоліберальних теоретиків сподіваються, що повного краху ліберального порядку не відбудеться, але з сумом передбачають, що світова політика дедалі більше насичуватиметься неліберальними елементами. Багатостороння співпраця та глобальне управління залишатимуться в силі, але вони вже демонструють дедалі більше автократичні характеристики. «Зростаюча сила реакційного популізму та наполегливість самодержавних сил руйнують здатність міжнародного порядку підтримувати права людини, політику та громадянина». Це вказує на майбутнє світу, «де ліберальні економічні механізми використовуються в олігархічних та клептократичних цілях» [12], – написали, наприклад, А. Кулі (Колумбійський університет) та Д. Нексон (Джорджтаунський університет) у «Foreign Affairs» у березні 2021 р.

Д. Трамп відсунутий від влади, але трампізм продовжує визначальним чином впливати на американську політику. Це видно по тій завзятості, з якою нова адміністрація – вже демократичної партії – заходилася переглядати тарифи та запроваджувати програми під гаслом «Купуй американське!», спрямовані на порятунок робочих місць від «недобросовісної іноземної конкуренції». Внутрішньополітичний приціл цих зрушень полягає в тому, щоб переорієнтувати сегмент «синіх комерців» американського електорату з республіканської партії на демократичну. Інерція ворожості до Китаю, задана Трампом у зовнішній політиці США, теж є далекою від подолання. Теоретикам неолібералізму це не може подобатися. Вони піддають критиці сучасних ліберальних політиків-практиків, апелюючи до класичних ліберальних цінностей, згідно з якими уряд має захищати усіх громадян однаково, а не вибірково, залежно від їхньої професії. «Уряд США має сприяти кращому життю для всіх, а не дефіцитним «хорошим робочим місцям» для привілейованих. І пандемія, і зміни клімату мають служити нагадуванням про те, що майбутнє буде дедалі більше стосуватися пристосованості в робочих умовах та стабільності вдома. Більше за все, замість того, щоб розглядати економічні зміни, спричинені торгівлею, за своєю суттю несправедливі, Вашингтон має використовувати міжнародні стандарти та конкуренцію для підйому американських робітників та компаній» [19], – пише А. Позен із Принстонського університету.

У літературі постійно робляться спроби з'ясувати характер впливу корінних змін системи міжнародних відносин на ту чи іншу країну через одну з ключових проблем сучасного політичного життя – глобальний розвиток демократії. У першій декаді нинішнього століття ця тема була найулюбленішою в панівній парадигмі науки про міжна-

родні відносини, якою тоді був неолібералізм [8; 13], що брав гору над неоконсерваторами [15; 23].

Свого часу спроби протистояти неолібералізму з проблематики глобалізації ліберальної демократії в теорії міжнародних відносин були переважно із боку критичистських парадигм, які враховували і негативний аспект зовнішніх втручань із боку Заходу у справи країн, що розвиваються, з оцінкою їх наслідків за шкалою демократія – не-демократія. До цього раніше в теорії міжнародних відносин на рівні загального підходу постійно зверталися Н. Хомський [9; 10] та Г.-П. Мартін із Х. Шуманном [2], у вітчизняній науковій літературі торкався у своїх публікаціях М. Шепелев [5; 6], а з урахуванням війни США і Великобританії проти Іраку та міжнародних зрушень навколо Сирії ця тема під зазначеним кутом зору на науковому рівні не досліджувалася.

Інтервенціоністські дії «сукупного Заходу» не досягли офіційно задекларованої мети всесвітнього поширення демократії, що спричинило на теоретичному рівні кризу в стані неолібералів і рецидиви/варіації, посилення мотивів класичного лібералізму у цій парадигмі. Характерною є позиція Д. Родрика, яка впливає зі сформульованої їм «трилеми глобалізації» про можливість сполучення в одній країні лише двох із трьох політичних цілей: 1) ліберально-демократична система внутрішнього устрою; 2) інтегрована в глобальну систему економіка; 3) реальний суверенітет. Автор закликає відмовитися від другої з них [3; 20], концептуально повертаючись на позиції класичного лібералізму в міжнародних відносинах. Однак практика глобального розвитку, загалом підтверджуючи наявність описаного Родриком «парадоксу глобалізації», вибирає не другу, а третю або (частіше) першу мету, зумовлюючи нездійсненність проєкту глобального поширення ліберальної демократії та посилюючи невпевненість у таборі неолібералів. Про це свідчать дуже симптоматичні виступи провідних неоліберальних теоретиків, які серйозним чином вгамовують традиційну для лібералів нормативність підходу у світосприйнятті. «Під час розробки механізмів підтримання миру в умовах геополітичної нестабільності політикам варто прагнути до ефективного і досяжного, а не до бажаного, але неможливого», – написали в березні 2021 р. у «Foreign Affairs» провідники Ради з міжнародних відносин (США) Р. Хаас та Ч. Капчан і закликали до створення нової системи міжнародних відносин на старих засадах концерту великих держав, коли ключові питання вирішуються за столом переговорів, за який мають допускатися «країни з найбільшим геополітичним впливом **незалежно від типу режиму**» (виділено нами. – І.Ч.) [14].

У політичній практиці останніх років, крім відкочування «демократизаційної хвилі», серед низки знакових подій та тенденцій привертає увагу перехід

ключових акторів системи, що переформатовується, до відверто силової політики як у фінансово-економічній, так і воєнно-політичній площині.

З огляду на загострення глобального протистояння Сполучених Штатів Китаю та РФ, вихід США при Д. Трампі з низки міжнародних угод, в тому числі договорів по ПРО та ДРСМД, агресивну поведінку Росії, яка шляхом силових акцій на Кавказі, в Криму, Донбасі та Сирії намагається повернутися в групу міжнародних акторів вищого класу, розширити зону свого контролю та впливу, прихильники політичного реалізму констатують незмінність анархічності природи міжнародної системи з її «війною всіх проти всіх» та дієвості максими центросилового балансу «Si vis pacem, para bellum». Кількість таких адептів зростає. Зростання це було б стрімкішим, якщо б не пандемія COVID-19, яка сильно вплинула як на життя в окремих країнах, так і на стан світової економіки та міжнародних відносин загалом. Реалістська парадигма в теорії МВ традиційно небагато уваги приділяла таким чинникам, як пандемії та кислотні опади. У контексті сучасної коронакризи вона потерпає від справедливої критики з боку опонентів із ліберального табору, які як раз такі речі вважали у своїх концепціях.

Глобальна біда поставила під сумнів наявність системи політичної та соціально-економічної організації суспільства, викрила лицемірство адептів провідних ідеологій, продемонструвала вичерпаність чинного світоустрою, який не просто змінюється, а потребує сутнісного оновлення. У той же час COVID став тестом на те, від яких прав і свобод людство згідно відмовитись. Виявилось, що якщо небезпека в уявленні суспільства є достатньо серйозною, то майже від усіх! І це дисонує з ідеалістичною нормативністю лібералізму. До того ж виявилось, що цілеспрямованим та потужним державам (як-от КНР) COVID – не завада в реалізації прагматичних устремлінь на міжнародній арені.

Однак в основному внаслідок триваючого посилення значення військової сили у світовій політиці реалізм та неореалізм у науці про міжнародні відносини нині явно на підйомі. З'явився навіть спеціальний термін «неокласичний реалізм», хоча різниці між тим, що він має позначати, і класичним політичним реалізмом насправді небагато. До того ж не просто ще живі, а й активно виступають як теоретики та радники сучасних політиків відомі представники саме класичного реалізму, зокрема Г. Кіссінджер, який обговорює еволюцію міжнародного порядку, посилаючись на вплив двох основних, на його погляд, тенденцій: переосмислення легітимності та значного зміщення балансу сил [16].

Перша тенденція стосується зміни цінностей і норм у міжнародному порядку, а друга пов'язана з нездатністю держав прийняти серйозні зміни в силових відносинах. Зважаючи на дисбаланс між

силою та легітимністю, Г. Кіссінджер представляє чотири важливі аспекти, які відсутні у світовому порядку XXI століття: природа держави, політична та економічна організація світу, відсутність у великих держав ефективних механізмів для консультування та співпраці, а також амбівалентна світова роль США. Запит на світовий порядок у наш час, за словами автора, вимагатиме узгодженої стратегії встановлення концепції порядку в різних регіонах та співвідношення цих регіональних порядків між собою. Військове панування у певному регіоні однієї країни, навіть якщо воно наводить лад у цьому регіоні, нарешті може призвести до кризи для решти світу.

Нових ідей у таборі політичного реалізму та неореалізму обмаль. Тут хіба що можна виділити спостереження про одночасність дії різноспрямованих векторів ускладнення та спрощення сучасної силової політики. Ускладнення відбувається внаслідок зсуву в міжнародній системі за ознакою полярності від стану, який на межі XX–XXI століть мав деякі ознаки однополярності, до очевидної багатополярності, яка, втім, полегшується обрисами триполярності (США–КНР–РФ).

Основних характеристик триполярності в теорії міжнародних відносин небагато, і вони є достатньо чіткими: а) обмеженість варіантів встановлення взаємин між основними акторами (можливі лише чотири варіанти); б) прагнення кожного з основних акторів до збереження хороших відносин із двома іншими учасниками або, принаймні, до того, щоб уникнути ворожих відносин одразу з обома; в) прагнення кожного з основних акторів не допустити поліпшення відносин між двома іншими учасниками трикутника.

Світова політика в якійсь частині спрощується в реалістському баченні ще й тому, що сфери впливу можуть бути закріплені як із територіальними захопленнями (що сталося з Кримом і що є вкрай загрозливим для міжнародної безпеки), так і без територіальних переділів (як до цього йде справа в Сирії 2019–2021 рр.).

Те, що прийдешній світоустрій буде неліберальним, що він буде являти собою суперництво великих держав у світі майже без правил, для реалістів очевидно. Але, на відміну від сподівань адептів сучасного лібералізму на «концертну консенсусність» майбутнього світу, за логікою реалістів і особливо неореалістів, найбільш ймовірним виглядає поступове формування світопорядку, квінтесенцією відносин в якому будуть взаємини між трьома ключовими гравцями. Найбільш ймовірними претендентами на ці ролі виглядають США, КНР та РФ, як це визнано у Стратегії національної безпеки США 2017 р. [18] та Національній стратегії оборони США 2018 р. [17; 21]. При Д. Трампі Сполучені Штати словом і ділом демонстрували, що це означає: відмова від старих мрій про всесвітне

безперешкодне військове панування; звертання до союзників з вимогами щодо збільшення матеріального внеску у спільну безпеку; загострення уваги на американській технологічній перевазі у стратегічно важливих галузях; зосередження на «індо-тихоокеанській» Азії та центрально-східній Європі за рахунок зменшення уваги до інших регіонів (центральна Азія, Близький Схід, Африка). «Повернення до сонливого самовдоволення минулих років – коли Сполучені Штати робили вигляд, що вірять у найкращі наміри своїх суперників, проводили економічну політику, яка часто підривала їх національну безпеку, та запліщували очі на небезпечні недоліки своїх союзників в ім'я зовнішньої політичної єдності – не є можливим варіантом» [11], – стверджували неореалісти Е. Колбі та В. Мітчелл – ідеологи цього повороту республіканської адміністрації Д. Трампа. Нинішня американська адміністрація, сформована Демократичною партією, знаходиться під впливом неоліберальних концепцій. Вона дещо скоригувала офіційне американське світобачення в частині ставлення до кліматичних угод та деякого пом'якшення відносин із союзниками, але не в частині бачення майбутньої конфігурації центросилового глобального протистояння своєї наддержави з двома геополітичними суперниками – КНР та РФ, яких можна назвати челенджером-недонаддержавами, на відміну від потенційних наддержав, коло яких ширше і включає ще Індію, Японію, Бразилію, ЄС у разі консолідації і навіть Туреччину.

З огляду на це, критерії наддержавності в науці про міжнародні відносини потребують більшої чіткості. На наш погляд, основних ознак для наддержави можна виділити три: 1) здібність знищити будь-якого актора міжнародної системи і навіть увесь світ; 2) ресурсна самодостатність; 3) лідерські фінансово-економічні позиції. Китаю бракує першої, а Росії – третьої ознаки, чим і пояснюється запропонований для них термін. Лише Сполученим Штатам нині притаманні усі три основні риси наддержавності, хоча деякі сучасні ліберали і вказують на набуття ними деяких ознак звичайної держави внаслідок ізоляціоністських проявів у зовнішній політиці Д. Трампа [22].

Висновки. Таким чином, логіка обох домінуючих у теорії міжнародних відносин підходів – неолібералізму та неореалізму – уможливує висновок про відсутність на сучасному етапі принципових розходжень між ними щодо трьох основних можливих варіантів руху системи міжнародних відносин із поточної турбулентності до нового її стану. Одним із таких варіантів може бути посилення хаотичної мультиполярності через тяжіння до самодостатності більшості глобальних і регіональних гравців і намагання останніх залишитися гравцями, а не перетворюватися на об'єкти «великої гри» у світовому масштабі. Іншим варіантом може бути реванш

«колективного Заходу» щодо Китаю та Росії в сенсі відновлення беззаперечного домінування у світовій політиці через відновлення атлантичної солідарності та кооптацію недержавних акторів, таких як транснаціональні корпорації, неурядові організації та впливові індивідууми, у консолідований Захід шляхом кооперації в центрально-периферійному перерозподілі ресурсів. Третьою опцією виступає рух до триполюсності (триполярності), ймовірно, оркестрованої можливостями ситуаційного впливу на прийняття ключових рішень із боку інших впливових гравців. Усі три варіанти вважають можливими як неоліберали, так і неореалісти, однак вірогідність та бажаність чи пріоритетність таких варіантів для міжнародної безпеки оцінюється ними по-різному. Ліберали закликають до боротьби з другим з описаних варіантів, а реалісти пропонують готуватися до третього.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Афонін Е.А., Бандурка О.М., Мартинов А.Ю. Велика розтока (глобальні проблеми сучасності: соціально-історичний аналіз). Київ : ПАРАПАН, 2002. 352 с.
2. Мартин Г.-П., Шуманн Х. Западня глобалізація: Атака на процвітання і демократію / пер. с нем. Москва : Изд. дом «Альпина», 2001. 335 с.
3. Родрик Д. Парадокс глобалізації. Демократія і майбутнє світової економіки. Москва : Издательство Института Гайдара, 2014. 576 с.
4. Уткин А.И. Мировой порядок XXI века. Москва : Эксмо, Алгоритм, 2002. 513 с.
5. Шепелев М. Антицивілізаційний потенціал мондіалізації як чинник формування глобального неототалітаризму. *Людина і політика*. 2002. № 6. С. 107–120.
6. Шепелев М. Конфлікт модерну і постмодерну як основна проблема цивілізаційної безпеки в процесі мондіалізації. *Людина і політика*. 2002. № 5. С. 92–101.
7. Шергин С. Політологія міжнародних відносин. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 256 с.
8. Beinart P. The Good Fight: Why Liberals – and Only Liberals – Can Win the War on Terror and Make America Great Again. New York : HarperCollins, 2006. 304 p.
9. Chomsky N. Deterring Democracy. N.Y. : Noonday Press, 1992. 468 p.
10. Chomsky N. World Orders, Old and New. N.Y. : Columbia University Press, 1994. 311 p.
11. Colby E.A., Mitchell A.W. The Age of Great Power Competition: How the Trump Administration Refashioned American Strategy. *Foreign Affairs*. Vol. 99. 2020. January/February. P. 118–130.
12. Cooley A., Nexon D.H. The Illiberal Tide. Why the International Order is Tilting Toward Autocracy. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/usa/2021-03-26/illiberal-tide>
13. Fukuyama F. America at the Crossroads. Democracy, Power and the Neoconservative Legacy. New Haven (Ct.), L. : Yale University Press, 2006. xiv +226 p.
14. Haass R.N., Kupchan C.A. The New Concert of Powers. How to Prevent Catastrophe and Promote Stability in a Multipolar World. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2021-03-23/new-concert-powers>

15. Kamm O. Anti-Totalitarianism: The Left-wing Case for a Neoconservative Foreign Policy. Social Affairs Unit, 2005. 128 p.

16. Kissinger H. World Order: Reflections on the Characters of Nations and the Course of History. L. : Penguin Books, 2015. x + 420 p.

17. National Defense Strategy Summary: Sharpening the American Military's Competitive Edge. 14 p. ULR: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

18. National Security Strategy of the United States of America. December, 2017. 68 p. ULR: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

19. Posen A.S. The Price of Nostalgia America's Self-Defeating Economic Retreat. *Foreign Affairs*. Vol. 100. May/June 2021. ULR: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-04-20/america-price-nostalgia>

20. Rodrik D. The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. New York, L. : W.W. Norton & Company, 2011. 368 p.

21. The 2018 National Defense Strategy: Fact Sheet, February 5, 2018/ CRS Report Prepared for Members of Congress Washington DC: Congressional Research Service, 2018. 4 p. ULR: https://www.everycrsreport.com/files/20180205_R45349_52b86ea3bed25a8acd28732f68078f45f8ec5c5e.pdf

22. Walt S. How to Ruin a Superpower. *Foreign Policy*. 2020. July 23. ULR: <https://foreignpolicy.com/2020/07/23/how-to-ruin-a-superpower/>

23. With All Our Might: A Progressive Strategy for Defeating Jihadism and Defending Liberty / Ed.by W. Marshall. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2006. 256 p.

REFERENCES:

1. Afonin E.A., Bandurka O.M., Martynov A.Iu. (2002) Velyka roztoka (hlobalni problemy suchasnosti: sotsialno-istorychnyi analiz). [Great crossroads (global problems and concerns: social and historical analysis)]. K. : PARAPAN. 352 s. [in Ukrainian].

2. Martin G.-P., Schumann H. (2001) Zapadnia hlobalyzatsyy: Ataka na protsvetanye i demokratsiyu [The Trap of Globalization: An Attack on Prosperity and Democracy]. M. : Alpina. 335 s. [in Russian].

3. Rodrik D. (2014) Paradoks hlobalyzatsii. Demokratyia y budushchee myrovoi ekonomyky. [The paradox of globalization. Democracy and the Future of the World Economy]. M. : Gaidar Institute Publishing House. 576 s. [in Russian].

4. Utkin A.I. Myrovoi poriadok XXI veka. [World order of the XXI century]. M. : Eksmo, Algorithm, 2002. 513 s. [in Russian].

5. Shepelev M (2002) Antytsyvilizatsiyni potentsial mondializatsii yak chynnyk formuvannia hlobalnoho neototalitaryzmu [Anti-civilization potential of mondialization as a factor for the formation of global neototalitarianism]. *Lyudyna ta polityka*. No. 6. S. 107–120 [in Ukrainian].

6. Shepelev M. (2002) Konflikt modernu i postmodernu yak osnovna problema tsyvilizatsiinoi bezpeky v protsesi mondializatsii [Conflict of modernity and postmodernity as the main problem of civilization

security in the process of mondialization]. *Lyudyna ta polityka*. No. 5. S. 92–101 [in Ukrainian].

7. Shergin S. (2019) Politolohiia mizhnarodnykh vidnosyn. [Politology of international relations]. K. : Tsentr navchalnoi literatury. 256 s. [in Ukrainian].

8. Beinart P. (2006) The Good Fight: Why Liberals – and Only Liberals – Can Win the War on Terror and Make America Great Again. New York : HarperCollins. 304 p.

9. Chomsky N. (1994) Deterring Democracy. N.Y. : Noonday Press, 1992. 468 p.

10. Chomsky N. (1994) World Orders, Old and New. N.Y. : Columbia University Press. 311 p.

11. Colby E.A., Mitchell A.W. (2020) The Age of Great-Power Competition: How the Trump Administration Refashioned American Strategy. *Foreign Affairs*. Vol. 99. January/February. P. 118–130.

12. Cooley A., Nexon D.H. (2021) The Illiberal Tide. Why the International Order is Tilting Toward Autocracy. ULR: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-03-26/illiberal-tide>

13. Fukuyama F. (2006) America at the Crossroads. Democracy, Power and the Neoconservative Legacy. New Haven (Ct.), L. : Yale University Press. xiv +226 p.

14. Haass R.N., Kupchan C.A. (2021) The New Concert of Powers. How to Prevent Catastrophe and Promote Stability in a Multipolar World. ULR: <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2021-03-23/new-concert-powers>

15. Kamm O. (2005) Anti-Totalitarianism: The Left-wing Case for a Neoconservative Foreign Policy. Social Affairs Unit. 128 p.

16. Kissinger H. (2015) World Order: Reflections on the Characters of Nations and the Course of History. L. : Penguin Books. x + 420 p.

17. National Defense Strategy Summary: Sharpening the American Military's Competitive Edge (2018) 14 p. ULR: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

18. National Security Strategy of the United States of America. December, 2017. 68 p. ULR: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

19. Posen A.S. (2021) The Price of Nostalgia America's Self-Defeating Economic Retreat. *Foreign Affairs*. Vol. 100. May/June. ULR: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-04-20/america-price-nostalgia>

20. Rodrik D. (2011) The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. New York, L. : W.W. Norton & Company. 368 p.

21. The 2018 National Defense Strategy: Fact Sheet, February 5, 2018/ CRS Report Prepared for Members of Congress Washington DC: Congressional Research Service. 4 p. ULR: https://www.everycrsreport.com/files/20180205_R45349_52b86ea3bed25a8acd28732f68078f45f8ec5c5e.pdf

22. Walt S. (2020) How to Ruin a Superpower. *Foreign Policy*. July 23. ULR: <https://foreignpolicy.com/2020/07/23/how-to-ruin-a-superpower/>

23. With All Our Might: A Progressive Strategy for Defeating Jihadism and Defending Liberty / Ed. by W. Marshall (2006) Lanham, MD : Rowman & Littlefield Publishers, Inc. 256 p.

A changing world order from the point of view of competing mainstream theoretical paradigms

Charskykh Igor Yuriyovych

PhD in History, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of International Relations
and Foreign Policy
Vasyl' Stus Donetsk National University
600-richya str., 21, Vinnytsia, Ukraine

It is argued that the science of international relations has developed throughout its existence in the context of the rivalry of two leading theoretical approaches in understanding world politics – realistic and liberal. It is lack freshness and creativity among representatives of mainstream paradigms in their modern assessments of the latest processes in reconfiguration of the global international order. This brings them closer to the crisis and opens opportunities for younger competing theories. Using general scientific methods of cognition, systematic and comparative approach, structural-functional analysis, discourse analysis, etc., the author consider how realism and liberalism – the two main, most established, and popular theoretical paradigms – react to global changes. In so doing, general directions paradigms' of logic of reasoning have been used. This logic of both approaches, so far dominant in the theory of international relations, allows the author to conclude that at the present stage there are no fundamental differences between them concerning three main possible options for moving the system of international relations from the current turbulence to its new state. One such option could be realized in chaotic multipolarity increasing parallel with striving for the self-sufficiency of most global and regional actors and the latter's attempts to remain players rather than become objects of the "big game" on a global scale. Another option could be retaliation by the "collective West" against China and Russia in the sense of restoring western undisputed dominance in world politics through the regeneration of Atlantic solidarity and the co-optation of non-state actors such as multinational corporations, NGOs and influential individuals through involving them into center-peripheral redistribution of resources. The third option is to move to three-polarity, probably orchestrated by the possibility of situational influence of other influential players on key decisions. All three options are seen as possible by both neoliberals and neorealists, but they assess differently the likelihood and desirability or priority of such options for international security.

Key words: neoliberalism, neorealism, superpower, subsuperpower, new world order, theory of international relations.